

нення, зміни та припинення правовідносин (їх динаміки) зумовлює необхідність використання спеціальних правових конструкцій, найважливішою з них є саме універсальність спадкового правонаступництва [10, с. 79].

Поняття спадкування визначено статтею 1216 ЦК України «Поняття спадкування», відповідно до якої спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців)». На сьогодні черговість спадкування за законом встановлена ЦК України.

За відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття всіма спадкоємцями за заповітом, а також у разі неохоплення заповітом усієї спадщини право на спадкування за законом одержують спадкоємці відповідної черги. Зокрема, у першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки. У другу чергу право на спадкування за законом мають рідні брати та сестри спадкодавця, його баба та дід як з боку батька, так і з боку матері. У третю чергу право на спадкування за законом мають рідні дядько та тітка спадкодавця. У четверту чергу право на спадкування за законом мають особи, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини. У п'яту чергу право на спадкування за законом мають інші родичі спадкодавця до шостого ступеня споріднення включно.

У п'яту чергу право на спадкування за законом також одержують утриманці спадкодавця, які не були членами його сім'ї. Утриманцями слід вважати неповнолітню або непрацездатну особу (жінку, чоловіка при досягненні відповідно 55 і 60 років, інвалідів I, II і III груп), яка не була членом сім'ї спадкодавця, але не менш як п'ять років одержувала від нього матеріальну допомогу, що була для неї єдиним або основним джерелом засобів до існування.

Як бачимо, до черг спадкоємців закон відносить родичів різного ступеня спорідненості, членів сім'ї, осіб, що проживали спільно з ним не менше 5 років, та утриманців.

Аналіз поняття сім'ї за Сімейним кодексом України і кола спадкоємців свідчить про деяку неточність у формулюваннях.

Так, відповідно до статті 3 СК України, сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'я-

зані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Частина 4 цієї ж статті уточнює, що сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства [11].

Таким чином, до членів сім'ї можуть бути віднесені і інші особи, які не підпадають під категорію подружжя, дітей, утриманців та родичів. Ними можуть бути будь-які інші особи, які постійно, не менше 5 років, проживали зі спадкодавцем. Підстави можуть бути різні, основною вимогою є несуперечність моральним засадам суспільства.

Тут ми і приходимо до проблеми визнання цивільного або реєстрованого партнерства, яке має як своїх прихильників, так і противників.

Слід зазначити, що протягом останніх років українці особливо активно обговорюють легалізацію в країні реєстрованих цивільних партнерств, які б дозволили одностатевим парам узаконювати свої стосунки, не вступаючи водночас у шлюб. Зокрема, це пов'язано з необхідністю захистити права ЛГБТ-військових та їхніх партнерів. Саме на цьому і наголошують противники реєстрованих партнерств, вбачаючи у них засіб легалізації нетрадиційних, а отже таких, що суперечать моральним засадам суспільства, союзів одностатевих осіб. Дійсно, така проблема також існує, бо одностатеві пари в Україні юридично не мають права [12] на укладання шлюбу, не можуть спільно володіти майном, успадковувати майно партнера або партнерки, спільно виховувати дітей. У випадку смерті одного з партнерів інший не зможе взяти під опіку його неповнолітніх дітей, бо не є прямим родичем померлого.

Крім того, у критичних для життя та здоров'я ситуаціях в одностатевому союзі один партнер не може ухвалювати рішення за іншого. Партнери позбавлені й права утримувати або доглядати одне одного у випадку, якщо хтось один тимчасово або постійно втратить працездатність, бути опікуном для недієздатного партнера.

І якимось чином ці ситуації все ж таки мають бути врегульованими. Так, комунікаційниця Леда Космачевська заявила, що вийде заміж за військового-гея, щоб представляти його інтереси в разі, якщо він зазнає поранень чи загине. У цього чоловіка є партнер, з яким на момент заяви вони були разом уже 15 років, однак через відсутність в Україні механізму реєстрації цивільних партнерств він не може представляти інтереси свого хлопця в суді або лікарні. Тоді заява

Космачевської викликала дискусію в соцмережах та загалом у медійному просторі. Деякі активісти та ЛГБТ-союзники позицію жінки розуміли та підтримували, інші – вказували на те, що такі випадки не мають ставати типовою практикою, бо проблему відсутності можливості реєстрації цивільних партнерств слід розв'язувати інакше [13].

Також подекуди одностатеві пари намагаються захистити свої партнерські права через встановлення спільних житлових угод та укладання різноманітних приватних договорів. Ці документи про спільне проживання можуть регулювати права та обов'язки пари щодо спільного майна, фінансів, а також надають деякий рівень правового захисту. Однак проблему вони не вирішують.

Особливо гостро це питання постало під час повномасштабного вторгнення, коли багато представників ЛГБТ+ спільноти вступили до лав ЗСУ. Вони отримують поранення, потрапляють в полон і гинуть на фронті, але ні вони, ні їхні партнери, не захищені законом. Партнери до них не можуть потрапити в реанімацію, отримати компенсацію в разі загибелі чи полону, або успадкувати майно без сплати 5% від вартості майна. Попередньо ж доведеться укласти заповіт за гроші, бо для закону двоє одностатевих людей, які роками можуть ділити побут – чужі люди [14].

Однак статус реєстрованого або цивільного партнерства – це не лише про одностатеві «шлюби», це поняття набагато ширше і дає можливість впорядкувати відносини не лише особам так званої нетрадиційної орієнтації, але й іншим, які не можуть, або не хочуть укласти шлюб.

Реєстроване партнерство може стати правовою формою створення різнопланових союзів між людьми, які хочуть унормувати широке коло взаємних обов'язків і прав. До таких стосунків можуть належати спільний побут без романтичного підґрунтя та одностатеві пари. Про це йдеться в дослідженні Вокс Україна. У матеріалі згадується, що у відповідь на такі проблеми, наприкінці 1980-х років у світі з'явилися можливість реєструвати партнерства, які не передбачають створення «традиційної» сім'ї. У різних країнах такі відносини мають назву реєстроване партнерство. (registered partnership), цивільний союз (civil union), фактичний шлюб (common-law marriage), домашнє партнерство (domestic partnership), життєве партнерство (life partnership) тощо. У Європі зазвичай використовують термін «реєстроване партнерство», на відміну від північноамериканського «цивільного

союзу». Велика Британія використовує термін «цивільне партнерство» Зазначається, що загалом цивільне (реєстроване) партнерство можна визначити як юридично оформлений союз двох осіб. Цей союз може бути як між особами однієї статі, так і у різностатевих пар, які перебувають у романтичних або партнерських відносинах (друзі, співмешканці, знайомі) [15].

По-перше, не всі люди хочуть оформлювати шлюб. Для когось це може бути занадто серйозним кроком, хтось просто не вірить в цю інституцію, хтось має на те свої причини.

Реєстроване партнерство може стати альтернативою для таких гетеросексуальних пар. Це ніби як скласти шлюбний контракт, прописавши в ньому все, що пари вважатимуть за потрібне для регулювання майнових відносин, спадкування майна, часто спільно нажитого, та питань соціального захисту на випадок хвороби, смерті когось із партнерів чи розриву стосунків тощо [16].

Цивільне партнерство можуть укласти люди однієї статі, які не є парою і не мають жодних романтичних стосунків. Наприклад, двоє жінок-подруг поважного віку, чоловіки яких померли, діти пороз'їжджалися або дітей немає. Живуть разом, щоб доглядати одна одну. І ці дві подруги так само можуть заключити цивільне партнерство, щоб прописати там питання спадщини, доступу до лікарні чи вирішення, що робити з тілом у разі смерті.

13 березня у Верховній Раді було зареєстровано законопроект 9103 про цивільні партнерства, який викликав гострі дискусії. Відповідно до цього законопроекту реєстрованим партнерством є зареєстрований в порядку, визначеному Законом, добровільний сімейний союз двох повнолітніх осіб, однієї чи різної статі, в основі якого лежить взаємоповага, взаєморозуміння, взаємопідтримка, взаємні права та обов'язки.

Реєстроване партнерство не є шлюбом та не є перешкодою для укладення шлюбу між реєстрованими партнерами за умови дотримання інших вимог, встановлених законодавством України. Укладення шлюбу між реєстрованими партнерами має наслідком припинення реєстрованого партнерства між ними.

Реєстровані партнери вважаються один щодо одного близькими родичами.

Проживання осіб однією сім'єю не є реєстрованим партнерством, якщо відповідний союз не зареєстровано в порядку визначеному цим Законом.

Регулювання відносин реєстрованого партнерства спрямоване на визначення правового статусу, особистих немайнових та майнових прав і обов'язків реєстрованих партнерів.

Регулювання відносин реєстрованого партнерства не визначає особисті немайнові та майнові права і обов'язки реєстрованих партнерів як батьків. На відповідні відносини реєстрованих партнерів поширюються положення законодавства щодо батьків, які не перебувають у шлюбі між собою (в частині, що не суперечить суті реєстрованого партнерства).

Реєстроване партнерство регулюється лише у тій частині, у якій це є допустимим і можливим з точки зору інтересів реєстрованих партнерів, їх права на свободу від втручання в особисте і сімейне життя (права на приватність), права на таємницю особистого життя та інших особистих немайнових прав.

Відносини реєстрованого партнерства регулюються на засадах справедливості, добросовісності, розумності, рівності та недискримінації [17].

Для відносин спадкування за участі військовослужбовців цей законопроект є дуже важливим, оскільки у спадкових правовідносинах реєстровані партнери вважаються один щодо одного спадкоємцями першої черги за законом. У випадку, якщо реєстрований партнер, що є спадкоємцем, є непрацездатним, то він має право на обов'язкову частку у спадщині. На ці правовідносини поширюють дію положення Цивільного кодексу України щодо права на обов'язкову частку у спадщині.

Реєстровані партнери мають право скласти спільний заповіт щодо майна, яке належить їм на праві спільної сумісної власності. У разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з реєстрованих партнерів переходить до другого з реєстрованих партнерів, який його пережив. У разі смерті останнього право на спадкування мають особи, визначені реєстрованими партнерами у заповіті. До таких відносин застосовуються положення Цивільного кодексу України, що регулюють заповіт подружжя (в частині, що не суперечить суті реєстрованого партнерства).

Реєстровані партнери є членами сім'ї, які мають право на призначення пенсії, на отримання грошової допомоги та на інші соціальні гарантії, у випадках передбачених законодавством.

Реєстровані партнери мають право на виплату грошової допомоги, що належала іншому з реє-

строваних партнерів відповідно до законодавства, але залишилася не одержаною у зв'язку з його смертю.

У випадках, якщо особа, що зареєструвала партнерство є військовослужбовцем, відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», то їй надається відпустка за сімейними обставинами без збереження грошового забезпечення у випадках, реєстрації партнерства, тяжкого стану здоров'я або смерті реєстрованого партнера, пожежі або іншого стихійного лиха, яке спіткало реєстрованого партнера, та в інших випадках передбачених законодавством.

Реєстрованому партнеру військовослужбовця щорічна основна відпустка за його бажанням надається у зручний для неї (нього) час одночасно зі щорічною основною відпусткою реєстрованого партнера військовослужбовця.

Реєстрованому партнеру військовослужбовця (крім військовослужбовців строкової військової служби) виплачується за місцем роботи грошова допомога при розірванні ним трудового договору у зв'язку з переведенням реєстрованого партнера-військовослужбовця на службу в іншу місцевість в порядку, визначеному законодавством.

Реєстрований партнер військовослужбовця має право на призначення та отримання грошової допомоги, виплату грошового забезпечення та інші виплати у випадках, передбачених законодавством про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей.

Реєстрований партнер військовослужбовця належить до сім'ї загиблого (померлого) ветерана війни, у випадку, якщо він не уклав інший шлюб чи інше реєстроване партнерство, незалежно від того, виплачується йому пенсія чи ні, для цілей Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [18].

Під час обговорення законопроекту відбулася відверта дискусія щодо доцільності створення нового інституту цивільного партнерства. Найбільше зауважень викликала пропозиція щодо створення цивільних партнерств особами різної статі. Члени Комітету наголосили, що на сьогоднішній день особи різної статі мають можливість проживати або в офіційно зареєстрованому шлюбі або у так званому громадянському шлюбі, і третій варіант не несе нічого нового. Крім того, шлюбним договором, передбаченим главою 10 Сімейного кодексу України, можуть бути врегульовані майнові відносини подружжя. Більшість членів Комітету підтримали пропози-

цію щодо прийняття законопроекту за основу, оскільки створення нового інституту цивільних партнерств – це важливий крок на шляху до європейської інтеграції України [19].

Висновки. Аналіз проблем, пов'язаних із спадкуванням за участі військовослужбовців дав підстави для висновку про існування гострої проблеми визначення правового статусу осіб, які не є членами сім'ї і не є родичами у спадкових відносинах. Це так звані цивільні або зареєстровані партнери. Встановлено, що статус реєстрованого або цивільного партнерства – це не лише про одностатеві «шлюби», це поняття набагато ширше і дає можливість впорядкувати відносини не лише особам так званої нетрадиційної орієнтації, але

й іншим, які не можуть, або не хочуть укласти шлюб. Реєстроване партнерство може стати правовою формою створення різнопланових союзів між людьми, які хочуть унормувати широке коло взаємних обов'язків і прав. До таких стосунків можуть належати спільний побут без романтичного підґрунтя та одностатеві пари. Проживання осіб однією сім'єю не є реєстрованим партнерством, якщо відповідний союз не зареєстровано належним чином. Але зареєстровані партнери можуть створити сім'ю з усіма правовими наслідками. Тому прийняття законопроекту 9103 є дуже важливим, оскільки у спадкових правовідносинах реєстровані партнери вважатимуться один щодо одного спадкоємцями першої черги за законом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильченко В.В. Юридичні факти в динаміці спадкового правонаступництва. Вісник Запорізького державного університету № 1. 2003. С. 1–5.
2. Булеца С.Б., Ревуцька І.Е. Інститут зареєстрованого партнерства та фактичні шлюбні відносини в Україні і країнах-членах ЄС: поняття й особливості. URL: (pdf) Інститут зареєстрованого партнерства та фактичні шлюбні відносини в Україні і країнах-членах ЄС: поняття й особливості (researchgate.net)
3. Булеца С.Б. Цивільне партнерство: види та особливості. *Часопис цивілістики*. Вип. 27. С. 16–21.
4. Ревуцька І.Є. Зареєстроване партнерство як основне створення семи в законодавстві стран-членів Європейського Союзу. *Журнал «Legea si Viata»*. – Republica Moldova. 2017. № 9 (309). С. 102–105.
5. Заборовський В.В., Ревуцька І.Е. Зареєстроване партнерство: аналіз світового досвіду. *Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення: тези доповідей за матеріалами III Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Луцьк, 27-28 квітня 2023 року). Луцьк: ВІП ЛНТУ, 2023. С. 68–72.
6. Калітенко О. М. Цивільне (громадянське) партнерство як спосіб реалізації права фізичної особи на сім'ю. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (20 травня 2016 р., м. Одеса). у 2 т. Т. 2. відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса. Юридична література, 2016. С. 440–442.
7. Резворович К.Р. Гендерний аспект розвитку інституту шлюбу в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2023. № 27. С. 158–161.
8. Явор О.А. Адаптація сімейного права України до стандартів європейського правового простору: значення для теорії юридичних фактів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія Право. Вип. 34. Том 1. С. 134–137.
9. Пилипенко Ю.О. Євроінтеграція України: зареєстроване партнерство як альтернатива зареєстрованому шлюбу. *Шості юридичні диспути пам'яті Є.В. Васьковського*. С. 327–330. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9452/1/327-331%2B.pdf>.
10. Козловська Л. В. Конструкції спадкового права як елемент правового забезпечення стабільності цивільного обороту. *Актуальні проблеми української цивілістики: матеріали круглого столу* (28-29 червня 2013 р.). К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2013. С. 78–81. 102 с.
11. Сімейний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 21-22. Ст. 135. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2947-14#Text>
12. Алтуніна Д. Нічого особливого: чого насправді хочуть ЛГБТІ в Україні. URL: <https://nv.ua/ukr/project/lgbt-v-ukrajini-prava-problemi-mifi-stereotipi-i-znameniti-lyudi-lgbt-50088225.html>
13. Радченко Я. Цивільні партнерства: що це таке, для кого вони та чому важливо ухвалити закон. URL: <https://zmina.info/instructions/cyvilni-partnerstva-dlya-kogo-ta-navishho-vony-potribni/>
14. Реєстровані одностатеві партнерства: два законопроекти та одна справа в ЄСПЛ. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/reiestrovani-odnostatevi-partnerstva-dva-zakonoproiektu-ta-odna-sprava-v-yespl/>
15. Цивільні партнерства як альтернатива “традиційним шлюбом”: який досвід мали світові країни та яке ставлення до таких союзів в Україні – Пул Першого (fstpool.com). URL: [https://fstpool.com/cyvilni-partnerstva-yak-alternatyva-tradycijnym-shlyubam-yakuj-dosvid-maly-svitovi-krayiny-ta-yake-stavlennya-do-takih-soyuziv-v-ukrajini.html](https://fstpool.com/cyvilni-partnerstva-yak-alternatyva-tradycijnym-shlyubam-yakuj-dosvid-maly-svitovi-krayiny-ta-yake-stavlennya-do-takih-soyuziv-v-ukrajini)
16. Що таке цивільне реєстроване партнерство та чому воно корисне не тільки для ЛГБТ+ спільноти (dostyp.com.ua). URL: <https://dostyp.com.ua/novini/rejestrovane-partnerstvo-yak-sposib-polegshiti-zhittya-sho-ce-take-ta-chomu-ce-ne-tilki-pro-lgbt-spilnotu/>
17. Проект Закону України від 13.03.2023 № 9103 «Про інститут реєстрованих партнерств». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JI08920A>
18. У Верховну Раду внесено законопроект про реєстровані партнерства. 15.03.2023 (prostopravo.com.ua). URL: https://ua.prostopravo.com.ua/sim_ya/statti/u_verhovnu_radu_vneseno_zakonoproekt_pro_reestrovani_partnerstva
19. Зеленіна О. На вістрі дискусії. Інститут реєстрованих партнерств. URL: <https://gromada.group/news/statti/27236-na-vistridiskusiyi-institut-rejestrovanih-partnerstv>

Герсак Віталій Анатолійович

Інститут реєстрованого партнерства і його значення для відносин спадкування військовослужбовців

У статті досліджено проблеми визначення правового статусу осіб, які не є членами сім'ї і не є родичами у спадкових відносинах. Це так звані цивільні або зареєстровані партнери. Встановлено, що статус реєстрованого або цивільного партнерства – це не лише про одностатеві «шлюби», це поняття набагато ширше і дає можливість впорядкувати відносини не лише особам так званої нетрадиційної орієнтації, але й іншим, які не можуть, або не хочуть укласти шлюб. Зроблено висновок, що реєстроване партнерство може стати правовою формою створення різнопланових союзів між людьми, які хочуть унормувати широке коло взаємних обов'язків і прав. Проаналізовано види стосунків, які можуть набути форми реєстрованого партнерства, зокрема, спільний побут без романтичного підґрунтя та одностатеві пари. Зазначається, що проживання осіб однією сім'єю не є реєстрованим партнерством, якщо відповідний союз не зареєстровано належним чином. Але зареєстровані партнери можуть створити сім'ю з усіма правовими наслідками. Піддано аналізу основні положення законопроекту 9103, встановлено його значення для спадкових правовідносин за участі військовослужбовців під час повномасштабного вторгнення РФ і зроблено висновок, що прийняття законопроекту 9103 є дуже важливим, оскільки у спадкових правовідносинах реєстровані партнери вважатимуться один щодо одного спадкоємцями першої черги за законом. Встановлено, що під час воєнних дій доля спадкових відносин у загальній кількості відносин цивільних значно збільшилася як за рахунок втрат серед мирного населення, так і, більшою мірою, в зв'язку з загибеллю військовослужбовців. Відповідно, виникає низка проблем, пов'язаних, зокрема, з визначенням кола спадкоємців.

Ключові слова: військовослужбовці, спадкові правовідносини, коло спадкоємців, реєстроване партнерство, цивільне партнерство.

Gersak Vitaly

Institute of registered partnership and its significance for relations of inheritance of military personnel

The article examines the problems of determining the legal status of persons who are not family members and are not relatives in inheritance relations. These are the so-called civil or registered partners. The author establishes that the status of registered or civil partnership is not only about same-sex "marriage", this concept is much broader and makes it possible to regulate relations not only for persons of the so-called non-traditional orientation, but also for others who cannot or do not want to marry. The author concludes that registered partnerships can become a legal form of creating diverse unions between people who want to regulate a wide range of mutual obligations and rights. The author analyzes the types of relationships which may take the form of a registered partnership, in particular, cohabitation without romantic grounds and same-sex couples. It is noted that living together as a family is not a registered partnership if the union is not properly registered. However, registered partners can form a family with all the legal consequences. The author analyzes the main provisions of draft law 9103, determines its significance for inheritance relations involving military personnel during a full-scale invasion of the Russian Federation and concludes that the adoption of draft law 9103 is very important, since in inheritance relations registered partners will be considered as heirs of the first priority by law in relation to each other. It was established that during hostilities, the share of hereditary relationships in the total number of civilian relationships significantly increased both due to losses among the civilian population and, to a greater extent, due to the death of military personnel. Accordingly, a number of problems arise, related, in particular, to determining the circle of heirs.

Key words: military personnel, inheritance relations, circle of heirs, registered partnership, civil partnership.